

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky
V mene Slovenskej republiky

II. ÚS 7/00

Ústavný súd Slovenskej republiky v Košiciach v senáte o podnete Ing. J. K., bytom K., zastúpeného komerčnou právničkou JUDr. D. S., ktorým namietal porušenie jeho základného práva priznaného čl. 26 ods. 1 a 2 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 10 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd postupom Okresného súdu K. I vo veci sp. zn. Nc 1018/96, 12. septembra 2000 takto

r o z h o d o l :

Základné právo Ing. J. K. slobodne prijímať informácie priznané čl. 26 ods. 1 a 2 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 10 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd postupom Okresného súdu K. I na verejnom pojednávaní 31. marca 1998 vo veci sp. zn. Nc 1018/96 p o r u š e n é b o l o .

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len “ústavný súd”) bolo 10. novembra 1999 doručené podanie Ing. J. K. (ďalej len “navrhovateľ”), bytom K., zastúpeného komerčnou právničkou JUDr. D. S., K., označené ako “Podnet na začatie konania vo veci porušovania práva zaručeného čl. 26 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 10 Európskeho Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd”.

Navrhovateľ vo svojom podnete na začatie konania pred ústavným súdom uviedol, že v procesnom postavení odporcu v rámci verejného súdneho pojednávania 31. marca 1998 vo veci sp. zn. Nc 1018/96 pred Okresným súdom K. I si zaznamenával priebeh tohto pojednávania na magnetofónový záznamník. Po zistení tejto skutočnosti ho “pojednávajúca sudkyňa vyzvala, aby bez súhlasu súdu zvukový záznam z pojednávania nevyhotovoval, a prikázala mu magnetofónový záznamník vypnúť” (ďalej len “postup súdu prvého stupňa”).

Z petitu navrhovateľovho podnetu vyplynulo, že ním žiadal o vydanie rozhodnutia, v ktorom by ústavný súd vyslovil, že "postupom súdu prvého stupňa, ako aj rozhodnutím odvolacieho súdu boli porušené jeho základné ľudské práva", konkrétne jeho základné právo na informácie zaručené v čl. 26 ods. 1 a 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len "ústava") a v čl. 10 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len "Dohovor").

Ústavný súd po prijatí podnetu navrhovateľa na ďalšie konanie v časti namietajúcej porušenie základného práva na informácie priznaného čl. 26 ods. 1 a 2 ústavy a čl. 10 Dohovoru označeným postupom súdu prvého stupňa listom zo dňa 6. marca 2000 doručil Okresnému súdu K. I (ďalej len "okresný súd") kópiu podnetu a vyzval jeho predsedu, aby sa k nemu vyjadril. Predseda okresného súdu vo svojom vyjadrení zo 17. marca 2000 uviedol: "V predmetnej veci na pojednávaní dňa 31. 3. 1998 po otvorení pojednávania, zistení prítomnosti účastníkov a zaprotokolovaní prednesov účastníkov prejednávajúca sudkyňa zistila, že otec bez jej vedomia a súhlasu priebeh konania nahráva na magnetofón. Upozornila ho na túto okolnosť a prikázala magnetofónový prehrávač vypnúť. Keďže otec po tomto upozornení vzniesol námietku predpojatosti voči sudkyňi, pojednávanie bolo odročené". Predseda okresného súdu ďalej uviedol: "Keďže pojednávanie dňa 31. 3. 1998 skončilo hneď po upozornení samosudkyne a následne vznesení námietky predpojatosti a z ďalších pojednávaní otec si vyhotovil zvukový záznam a následne mu boli vyhotovené aj odpisy zápisníc z pojednávaní, máme zato, že v konaní nedošlo k porušeniu jeho základných práv na informácie podľa čl. 26 ods. 1, 2 Ústavy Slovenskej republiky a čl. 10 Dohovoru o ochrane ľudských práv. Z obsahu uznesenia Nc 1018/96-41 je zrejmé, že poriadková pokuta bola otcovi uložená za odmietnutie rešpektovania pokynov samosudkyne v zmysle § 53 O. s. p. a nie za vykonávanie zvukového záznamu". *(Poznámka: Označenie "otec" vo vyjadrení predsedu Okresného súdu K. I má vo vzťahu k tomuto nálezu ústavného súdu význam "navrhovateľ".)*

Ústavný súd tým istým listom požiadal predsedu okresného súdu o oznámenie, či v konaní o prijatom podnete trvá na ústnom pojednávaní. Okresný súd listom zo 17. marca 2000 ústavnému súdu oznámil, že v konaní o podnete navrhovateľa netrvá na ústnom pojednávaní.

Na výzvu ústavného súdu zo dňa 6. marca 2000 právna zástupkyňa navrhovateľa dňa 13. marca 2000 ústavnému súdu oznámila, že netrvá na ústnom pojednávaní vo veci samej.

II.

Navrhovateľ namietal porušenie svojho práva zaručeného čl. 26 ústavy. Podľa čl. 26 ods. 1 ústavy: "Sloboda prejavu a právo na informácie sú zaručené". Podľa čl. 26 ods. 2 ústavy: "Každý má právo vyjadrovať svoje názory slovom, písmom, tlačou, obrazom alebo iným spôsobom, ako aj slobodne vyhľadávať, prijímať a rozširovať idey a informácie bez ohľadu na hranice štátu. Vydávanie tlače nepodlieha povoleniu konaniu. Podnikanie v odbore rozhlasu a televízie sa môže viazať na povolenie štátu. Podmienky ustanoví zákon".

V rámci čl. 26 ústavy existujú dve skupiny správania a činností, a to tie, ktoré vyžadujú povolenie (pričom toto tvorí nevyhnutnú podmienku ich vykonávania: "Podnikanie v odbore rozhlasu a televízie sa môže viazať na povolenie štátu"), a tie, ktoré je možné vykonávať bez povolenia štátneho orgánu. Za predpokladu, že nastanú okolnosti, ktoré sú uvedené v čl. 26 ods. 4 ústavy (ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdravia a mravnosti), ich však možno obmedziť zákonom.

Termínom “zákon” sa neoznačuje jeden všeobecne záväzný právny predpis so silou zákona, ale neurčitý počet všeobecne záväzných právnych predpisov s týmto stupňom právnej sily. Zákonmi, ktoré upravujú právo na informácie v súvislosti s možnosťami a spôsobmi ich získavania, sú vzhľadom na daný prípad Občiansky súdny poriadok č. 99/1963 Zb. v znení neskorších predpisov a zákon č. 335/1991 Zb. o súdoch a sudcoch v znení neskorších predpisov (ďalej len “zákon o súdoch a sudcoch”).

Ústavný súd konštatoval, že podľa § 116 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku: “Na zabezpečenie nerušeného priebehu pojednávania súd môže vykonať opatrenia potrebné na usmernenie správania prítomných osôb.”

Podľa § 117 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku: “Pojednávanie vedie predseda senátu, a to tak, aby prispelo k spravodlivému rozhodnutiu, aby splnilo výchovný účel a aby prebiehalo dôstojne a nerušene. Robí vhodné opatrenia, aby zabezpečil splnenie účelu pojednávania a úspešné vykonanie dôkazov; dbá pritom aj na to, aby svedkovia, ktorí dosiaľ neboli vyslúchnutí, neboli prítomní na pojednávaní”.

Podľa právneho názoru ústavného súdu zákon týmito ustanoveniami vymedzuje hranice sudcovského (predseda senátu, samosudca) rozhodovania o opatreniach potrebných na usmernenie správania prítomných osôb, o vedení pojednávania so zreteľom na jeho dôstojný a nerušený priebeh, ako aj o vhodnosti opatrení na zabezpečenie splnenia účelu pojednávania.

Ak uplatnenie opatrenia podľa § 116 ods. 2 a § 117 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku môže mať za následok zásah do práva zaručeného čl. 26 ods. 2 ústavy, sudca je vo svojej úvahe o uplatnení vhodných prostriedkov podľa Občianskeho súdneho poriadku obmedzený niektorým z účelov taxatívne ustanovených v čl. 26 ods. 4 ústavy. Opatrenia podľa § 116 ods. 2 a § 117 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku možno v zásade hodnotiť ako opatrenia, ktoré zákon ustanovuje na ochranu verejného poriadku, ako aj na ochranu práv a slobôd iných. V súlade s ústavou možno týmito opatreniami právo na informácie podľa čl. 26 ods. 1 a 2 len obmedziť, nie však vylúčiť.

Ústava neobsahuje zákaz prijímať informácie o činnosti orgánov Slovenskej republiky ani o činnosti orgánov súdnej moci. Navrhovateľ bol v danom prípade v postavení účastníka občianskoprávneho konania, ktoré tvorí na jednej strane všeobecne prístupný informačný zdroj pre verejnosť, na strane druhej je osobitným zdrojom informácií pre účastníka konania. Z postavenia účastníka občianskoprávneho konania vyplývajú ústavné i zákonné záruky možností prijímania informácií. Okrem ústavného práva, ktoré zaručuje každému prijímanie a vyhľadávanie informácií v zmysle čl. 26 ods. 1 a 2 ústavy, účastník súdneho konania má aj zákonné právo vyhľadávať informácie (napríklad právo nazerať do súdneho spisu podľa § 44 Občianskeho súdneho poriadku) alebo byť informovaný (právo na doručenie súdnych písomností podľa § 45 Občianskeho súdneho poriadku).

Ústava ani zákonná právna úprava nevylučujú situáciu, aby účastník súdneho konania prijímal informácie z toho istého zdroja viacerými spôsobmi, a ponechávajú v dispozičnej sfére každého oprávneného subjektu (t. j. aj účastníka súdneho konania), aby sa rozhodol, ako právo prijímať informácie uplatní (či si vyhotoví záznam písomne, či využije svoju pamäť alebo či pritom využije technické zariadenie určené na vyhotovenie zvukového záznamu).

Na priebeh pojednávania podľa § 116 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku môže rušivo pôsobiť celý rad externých aj interných faktorov (II. ÚS 28/96). Predseda senátu (samosudca) nemá faktickú ani právnu možnosť vylúčiť pôsobenie všetkých skutočností, ktoré rušia

pojednávane alebo jeho osobne. Predovšetkým nemôže odstrániť viaceré externé faktory. Na rušivé vplyvy, ktoré má sudca možnosť fakticky odstrániť alebo ich obmedziť, môže pôsobiť len v takej miere a s takou intenzitou, ktorá je primeraná platnej právnej úprave.

V danom prípade samosudkyňa vyslovila zistenie, že navrhovateľ si vyhotovuje zvukový záznam bez súhlasu súdu, ktoré spojila s výzvou vypnúť diktafón. Tým použila zákaz s výhradou dovolenia, t. j. súhlasom súdu podmienila samotný výkon slobody prijímať informácie využitím technického zariadenia určeného na vyhotovenie zvukového záznamu.

Zákaz s výhradou dovolenia možno uplatniť iba v situácii, ak na základe zákona možno určitým právom disponovať až vtedy, keď štátny orgán vopred povolí jeho výkon. Samosudkyňa vychádzala z toho, že takýto zákaz môže vysloviť so zreteľom na svoje právomoci vyplývajúce z príslušných ustanovení zákona č. 335/1991 Zb. o súdoch a sudcoch.

2. Popri Občianskom súdnom poriadku je ďalším zákonným prameňom práva na úpravu podmienok dôstojného a nerušeného priebehu súdneho pojednávania zákon č. 335/1991 Zb. o súdoch a sudcoch. Podľa § 8 ods. 3 tohto zákona: “Predseda senátu rozhoduje o tom, či je možné v priebehu súdneho pojednávania vyhotovovať obrazové záznamy alebo uskutočňovať obrazové alebo zvukové prenosy”.

Ustanovenie citovaného zákona sa teda týka použitia videotechniky a v oblasti audiotechniky sa týka iba prenosov na diaľku (rozhlas, televízia), nie magnetofónových záznamov, pokiaľ súčasne nie sú diaľkovo reprodukované.

Zákon č. 335/1991 Zb. o súdoch a sudcoch má v uvedenom rozsahu povahu *lex specialis*. Právnou normou všeobecnej povahy (*lex generalis*) je ustanovenie § 117 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku, podľa ktorého predseda senátu vedie pojednávanie tak, aby “prispelo k spravodlivému rozhodnutiu, aby splnilo výchovný účel a aby prebiehalo dôstojne a nerušene. Robí vhodné opatrenia, aby zabezpečil splnenie účelu pojednávania a úspešné vykonanie dôkazov...”.

Podľa názoru ústavného súdu predseda senátu (samosudca) môže robiť “vhodné” – nie akékoľvek – opatrenia iba v rámci tohto ustanovenia, takže jeho právomoci pri vedení pojednávania nemožno považovať za úplne neobmedzené, ale za podmienené príslušnými právnymi normami zákonného charakteru.

Nakoľko zákon č. 335/1991 Zb. o súdoch a sudcoch nevyžaduje súhlas predsedu senátu (samosudcu) na vyhotovenie zvukového záznamu (na rozdiel od vyhotovenia obrazového záznamu alebo obrazového alebo zvukového prenosu) a nerobí tak ani iný právny predpis, ústavný súd zastáva názor, že v právomoci predsedu senátu (samosudcu) je iba to, aby urobil v zmysle ustanovenia § 117 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku “vhodné opatrenia”.

Na základe zistených skutočností bolo potrebné konštatovať, že samosudkyňa výzvou, aby si účastník konania nevyhotovoval zvukový záznam bez jej vedomia a súhlasu, spojenou s príkazom na vypnutie magnetofónového prehrávača vyslovila zákaz s výhradou dovolenia, ktorý prekračuje zákonom stanovené možnosti obmedzenia základného práva na prijímanie informácií, t. j. nie je vhodným ani primeraným opatrením na základe Občianskeho súdneho poriadku ani na základe zákona o súdoch a sudcoch. V dôsledku uvedeného postupom Okresného súdu K. I na verejnom pojednávaní 31. marca 1998 v konaní vedenom pod sp. zn. Nc 1018/96 došlo k porušeniu základného práva navrhovateľa podľa čl. 26 ods. 1 a 2 Ústavy Slovenskej republiky.

III.

V ďalšej časti podnetu navrhovateľ namietol porušenie čl. 10 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

Podľa čl. 10 Dohovoru:

“1. Každý má právo na slobodu prejavu. Toto právo zahŕňa slobodu zastávať názory a prijímať a rozširovať informácie alebo myšlienky bez zasahovania štátnych orgánov a bez ohľadu na hranice. Tento článok nebráni štátom, aby vyžadovali udeľovanie povolení rozhlasovým, televíznym alebo filmovým spoločnostiam.”

Článok 10 bod 1 Dohovoru, podobne ako čl. 26 ods. 1 ústavy, vymedzuje povoloňacie konanie “rozhlasovým, televíznym alebo filmovým spoločnostiam”, pričom ide o jediné aktivity, ktoré podliehajú povoloňovaciemu konaniu.

Porušenie čl. 10 Dohovoru spočíva v tom, že štátny orgán (súd) vyžadoval povolenie (súhlas) na výkon práv, na ktoré sa v zmysle čl. 10 Dohovoru žiadne povolenie (súhlas) nevyžaduje (hoci ich výkon možno za určitých okolností obmedziť). Preto sa konanie tohto štátneho orgánu dostalo aj do rozporu s právom navrhovateľa prijímať informácie podľa čl. 10 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.